

## Predgovor

U poređenju sa radikalnim promenama privrednog (i političkog) sistema u zemljama istočne i centralne Evrope 1989-1990. godine osnovne privredno-sistemske odrednice u razvijenim tržišnim privredama doživljavaju u poslednjih 10-15 godina manje burne ali ipak veoma značajne promene. Suočene sa izazovima nove tehnološke revolucije i zahtevima dinamičnog privrednog rasta, povećanja produktivnosti i međunarodne konkurentnosti uz neophodnost ekonomske i socijalne stabilnosti, donekle poljuljane kriznim i strukturnim poremećajima u svetskoj privredi sredinom 70-ih i početkom 80-ih godina, razvijene zemlje su reagovalе blagovremeno: promenama u privrednom sistemu, novim razvojnim strategijama i još intenzivnijim povezivanjem proizvodnih, komercijalnih, finansijskih i tehnološko-informacionih centara SAD, Zapadne Evrope i Japana.

Kada je reč o privrednom sistemu treba istaći prvo, promene u svojini u pravcu daljeg razdvajanja prava upravljanja i prava raspolaganja ostvarenim rezultatima; širenjem akcionarstva zaposlenih i drugih oblika svojinske (pre)raspodele; zatim, smanjivanjem državnog sektora u privredi, odnosno, reprivatizacijom nacionalizovanih sektora; najzad, umesto klasične svojine nad kapitalom sve je važnija kontrola nad znanjem kao ključnog faktora savremene proizvodnje i efikasnog privređivanja. Drugo, radi se o promenama u procesu donošenja odluka gde se, s jedne strane, iz tog procesa sve više isključuju vlasnici kapitala a stvarna moć odlučivanja skoncentriše u rukama onih koji poseduju potrebna znanja i raspolazu relevantnim informacijama; s druge strane, prisutno je sve veće uključivanje zaposlenih na svim nivoima odlučivanja kao jedan od bitnih oblika participacije i kao objektivna nužnost visokorazvijene robne proizvodnje. Treće, prisutne su promene u motivacionom sistemu u pravcu neposrednog podsticanja i vezivanja zaposlenih za ukupni uspeh poslovanja što postepeno dovodi do pretvaranja klasičnog najamnog odnosa u aktivno preduzetnički položaj zaposlenih. Najzad, četvrto, veoma su značajne promene i u koordinacionom mehanizmu, pre svega, u pravcu mnogo fleksibilnijeg odnosa tržišnog mehanizma i njegovih institucija i, s druge strane, države kao alternativnog koordinatora ekonomske aktivnosti i alokatora proizvodnih resursa. Time se podstiče neophodna stabilnost i ravnoteža između ekonomskih i socijalnih ciljeva, odnosno, individualne i opšte društvene efikasnosti.

Sve ove privredno-sistemske promene su veoma međuzavisne i zajedno čine dinamičnu celinu. Njih ovom prilikom nije bilo moguće objediniti na jednom mestu. Osnovne informacije o savremenim promenama u oblasti svojinskih odnosa, motiva-

cija i donošenja odluka mogu se naći u knjizi "Savremeni privredni sistemi - Uvod u komparativno izučavanje", dok su ovde detaljnije obrađeni koordinacioni mehanizmi i instrumenti kojima savremena država vrši svoje ekonomske funkcije. Koordinacioni mehanizam predstavlja najfleksibilniju komponentu privrednog sistema koji se sa najmanje troškova može prilagođavati ciljevima društveno-ekonomske uspešnosti: bržem privrednom rastu, većoj efikasnosti, većoj stabilnosti, otvorenosti i adekvatnoj raspodeli nacionalnog dohotka. Činjenica je da je u razvijenim zemljama upravo u ovoj oblasti došlo do najvećih promena: denacionalizacija i deregulacija ekonomske aktivnosti i jačanje konkurentskih odnosa, zatim veći je naglasak na novoj makroekonomskoj politici kojom se podstiče tržišni mehanizam, najzad mnogo se veća pažnja obraća političkom mehanizmu odlučivanja zbog koga javni izbor i kolektivno odlučivanje često ne omogućuju efikasna rešenja.

Knjiga ima četiri poglavlja. U prvom poglavlju su navedena tradicionalna područja otkazivanja tržišnog mehanizma (monopolska tržišna struktura, dejstvo eksternih efekata, problem kolektivne potrošnje, proizvodnja u sektorima sa opadajućim troškovima, neophodnost preraspodele nacionalnog dohotka) kao i mogućnosti i ograničenja države da u ovim oblastima ponudi efikasna rešenja. Drugo poglavlje posvećeno je koordinacionoj ulozi države i mehanizmima i instrumentima tradicionalne keynzijanske politike i početnim iskustvima nove makroekonomske politike koja se oslanja na novije koncepte u ekonomskoj teoriji: ekonomija ponude, teorija racionalnih očekivanja, (neo)monetarizam. U ovom poglavlju razmatraju se, takode, iskustva razvijenih zemalja u primeni ekonomske politike u periodu posle kriznih poremećaja 70-ih i početkom 80-ih godina povezano sa odgovarajućim dilemama oko aktivističke, odnosno, neaktivističke uloge države u ekonomskom životu. U trećem poglavlju daju se osnovni elementi i argumenti za probleme racionalnog javnog izbora i političkog odlučivanja - Public Choice analiza. Reč je o onim činjenicama i ponašanjima koje proizlaze iz realnog političkog života parlamentarnih demokratija a često dovode do neefikasnih i neracionalnih odluka države (ignorantnost i zaobilazjenje interesa običnih glasača), delovanje specijalnih interesnih grupa, zahtevi za privilegovanim položajem, kratkovidost prilikom političkog odlučivanja i sl.), kao i mogućnosti povećanja racionalnosti kod javnog izbora i odlučivanja. U poslednjem, četvrtom, poglavlju navode se konkretni primeri i rezultati državne intervencije u grupi najrazvijenijih zemalja. Analiziraju se slučajevi socijalno-tržišne privrede u Nemačkoj, industrijske politike u Japanu, planiranja u Francuskoj i nove makroekonomske politike u SAD.

Autor prvog i trećeg poglavlja je J. Bajec dok je drugo poglavlje obradila Lj. Joksimović. Četvrto poglavlje je uredio J. Bajec.

Beograd, marta 1992. g.

AUTORI